

Шкелебей В. А.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри кримінального
та кримінального процесуального права
Національного університету
«Києво-Могиланська академія»

СПОСОБИ ТА ПОРЯДОК ВРУЧЕННЯ ПИСЬМОВОГО ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

В статті досліджено процесуальну форму вручення письмового повідомлення про підозру особі. Розмежовано поняття «виклик» і «вручення» письмового повідомлення особі про підозру та визначено способи вручення такого повідомлення.

Ключові слова: повідомлення про підозру, підозрюваний, вручення, прокурор, слідчий, засоби поштового зв'язку.

В статье исследована процессуальная форма вручения письменного уведомления о подозрении лицу. Разграничены понятия «вызов» и «вручение» письменного уведомления лицу о подозрении и определены способы вручения такого уведомления.

Ключевые слова: сообщение о подозрении, подозреваемый, вручение, прокурор, следователь, средства почтовой связи.

Повідомлення про підозру – одне з найважливіших процесуальних документів на стадії досудового розслідування. Слід зауважити, що процес доказування в кримінальному провадженні здійснюється за допомогою процесуальних засобів для підтвердження або спростування винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення й, відповідно, полягає у забезпеченні притягнення її до кримінальної відповідальності.

Підозру у вчиненні кримінального правопорушення (злочину) можна визначити як обґрунтоване допущення про причетність певної особи до вчинення діяння, передбаченого Кримінальним

кодексом України. Отже, сторона обвинувачення вважає, що підозрювана особа своїми діями пов'язана із вчиненням злочинном, допускається можливість вчинення нею цього злочину.

Підозра є складовою частиною, одним з елементів обвинувачення. Не тільки затримання, а й застосування усіх видів запобіжних заходів є елементами функції обвинувачення, оскільки вони застосовуються у зв'язку з підозрою і конкретним фактом, який викриває особу у вчиненні кримінального правопорушення [1].

Актуальним є питання кримінальної процесуальної регламентації інституту повідомлення про підозру.

При цьому, норми КПК України регламентують неоднозначно можливі законні способи повідомлення особі про підозру.

У юридичній літературі питання важливості інституту повідомлення про підозру досліджували у своїх працях вчені, зокрема: Ю. І. Азаров, Ю. П. Алєнін, О. В. Баулін, П. Д. Біленчук, А. Г. Гаркуша, В. І. Галаган, В. О. Гринюк, М. А. Погорєцький, Д. О. Савицький, О. Ю. Татаров, В. В. Тіщенко, С. С. Чернявський, Л. Д. Удалова та інші, однак окремі аспекти вимагають доопрацювання.

Під процесуальною формою повідомлення особи про підозру в кримінальному провадженні слід розуміти чітко визначений процедурними нормами кримінального процесуального права порядок прийняття, оформлення та вручення процесуального документа у вигляді повідомлення особи про підозру уповноваженими на те суб'єктами.

Необхідно зазначити, що за результатом прийняття такого рішення конкретна особа набуває «особливого правового статусу». Набуття статусу підозрюваного в кримінальному процесі має одне з найголовніших значень, з якого, фактично, і розпочинається одна із активніших фаз захисту. Після повідомлення особі про підозру до неї може бути застосовано низку обмежень (її можна відсторонити від займаної посади, накласти арешт на майно, обрати запобіжний захід тощо).

Згідно з ч. 1 ст. 42 КПК підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276–279 КПК, повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. При цьому, ч. 1 ст. 276 КПК визначає, що повідомлення про підозру здійснюється в порядку, передбаченому ст. 278 КПК, відповідно до норм якої письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень [2, с. 266].

Отже, у разі неможливості вручити особисто, повідомлення про підозру вручається у спосіб, передбачений для виклику та приводу особи (глава 11 КПК України, ст.ст. 135, 136), тобто шляхом:

- надіслання поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою (ч. 1 ст. 135 КПК);

- врученням під розписку дорослому члену сім'ї чи іншій особі, яка з нею проживає «для передання»; врученням житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи (ч. 2 ст. 135 КПК).

З викладеного вище можемо стверджувати, що КПК України містить вичерпний перелік способів, з дотриманням яких повідомлення про підозру може бути вручене.

Норма ч. 1 ст. 278 КПК пропонує у таких випадках скористатися способом, передбаченим КПК для вручення повідомлень, тобто приписами глави 6 «Повідомлення». Водночас, ч. 3 ст. 111 КПК з цієї глави пропонує здійснювати повідомлення в кримінальному провадженні в порядку, передбаченому главою 11 КПК «Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик, привід». При цьому слід особливо наголосити, що вручення повідомлення про підозру повинно здійснюватись прокурором, слідчим або іншою уповноваженою особою безпосередньо, оскільки правова норма передбачає саме *вручення*, а не *передачу*. Систематичне й буквальне тлумачення цих норм свідчить, що у спосіб, передбачений главою 11 КПК, здійснюється не вручення повідомлення про підозру особі, якій в даний момент неможливо зробити таке вручення, а виклик до слідчого чи прокурора для вручення повідомлення шляхом надання повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою (ч. 1 ст. 135 КПК). У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй вручається під розписку

дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або за місцем її роботи (ч. 2 ст. 135 КПК) [3].

Однак, розглядаючи способи вручення не забезпечують виконання вимог п. 2 ч. 3 ст. 42 КПК щодо права підозрюваного на отримання роз'яснення своїх прав. А також, законодавством передбачено те, що:

– особі мають повідомити про підозру у вчиненні кримінального правопорушення державною мовою або будь-якою іншою мовою, якою вона достатньо володіє для розуміння суті підозри у вчиненні кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 29 КПК);

– одночасно з повідомленням особі про підозру має вручатися пам'ятка про її процесуальні права та обов'язки особою, яка здійснює таке повідомлення (ч. 8 ст. 42 КПК).

Зазначимо, що забезпечення права на захист при повідомленні особі про підозру має враховувати: 1) належне забезпечення права підозрюваного мати захисника або відмовитись від нього у формі встановленої кримінальним процесуальним законом; 2) можливість залучення захисника до проведення окремої процесуальної дії, зокрема до повідомлення особі про підозру; 3) обов'язкову участь захисника у кримінальному провадженні у випадках, визначених КПК України, незалежно від волі підозрюваного; 4) добросовісність виконання захисником своїх професійних обов'язків; 5) створення стороною обвинувачення умов для реалізації підозрюваним права на самозахист поряд із професійним захистом зі сторони адвоката; 6) недопущення обмеження права на захист [4, с. 14].

Отже, ч. 6 ст. 135 встановлює коло осіб, до повноважень яких віднесено вручення повістки про виклик (вручається особі працівником органу зв'язку, працівником правоохоронного органу, слідчим, прокурором, а також секретарем судового засідання, якщо таке вручення здійснюється в приміщенні суду),

а не вручення письмового повідомлення про підозру.

Також слід пам'ятати, що глава 37 КПК встановлює певні особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб, які займають особливо відповідальне становище в державі.

Враховуючи викладене вище, необхідно зауважити, що у нормах КПК не роз'яснюється значення терміна «вручення». У контексті ст. 278 КПК це поняття охоплює низку процесуальних дій, які мають бути виконані слідчим або прокурором, а саме: 1) виклик особи відповідно до вимог ст.ст. 133, 135–143 КПК; 2) встановлення особи, якій повинно бути вручено повідомлення про підозру; 3) усне оголошення їй повідомлення про підозру у вчиненні конкретного кримінального правопорушення, роз'яснення суті підозри, відібрання в особи розписки про виконання зазначених дій слідчим або прокурором; 4) повідомлення особі про її процесуальні права, передбачені ст. 42 КПК, роз'яснення їх суті, відібрання в особи відповідної розписки; 5) фактична передача письмового повідомлення про підозру особі; 6) відібрання в особи розписки про те, що їй вручено письмове повідомлення про підозру, із зазначенням часу та дати виконання такої дії слідчим або прокурором [5].

Водночас досить часто виникають ситуації, коли особа, щодо якої складено повідомлення про підозрує на виклики не з'являється без поважних причин, навмисно уникає одержання повідомлення про підозру й обрання стосовно неї у зв'язку з цим процесуального запобіжного заходу, чим затягує строки розслідування та унеможливує проведення багатьох слідчих дій, які вимагають участі підозрюваного. В цьому разі до такої особи не може бути застосований привід, тобто примусове супроводження особи до місця її виклику, оскільки відповідно до ч. 3 ст. 140 КПК привід може бути застосований до підозрюваного, обвинуваченого або свідка, а ця особа ще не на-

була офіційного статусу підозрюваного (ч. 1 ст. 42 КПК) і не є ні свідком, ні обвинуваченим.

Тому, у такій ситуації стосовно підозрюваної особи, котра ухиляється від явки, на підставі ухвали слідчого судді може бути застосовано тимчасовий запобіжний захід у вигляді затримання (ч. 2 ст. 176 КПК), оскільки така особа переховується від органів досудового розслідування, перешкоджає кримінальному провадженню (п.п. 1, 4 ч. 1 ст. 177 КПК). Після затримання особи та доставлення її до місця проведення офіційного розслідування їй протягом 24 годин вручається повідомлення про підозру та виконуються всі інші передбачені законом дії [3].

Письмове повідомлення про підозру підписується слідчим чи прокурором, які здійснюють повідомлення. Повідомлення про підозру має складатися у двох примірниках. Якщо повідомлення про підозру здійснює слідчий, то копію такого повідомлення він повинен надіслати прокуророві. До матеріалів кримінального провадження повинна приєднуватися розписка підозрюваного щодо отримання письмового повідомлення про підозру із зазначенням часу та дати його вручення слідчим чи прокурором.

Із змісту ч. 1 ст. 278 КПК з'ясовано, що письмове повідомлення про підозру слідчий або прокурор повинні вручати безпосередньо тій особі, яка зазначена в повідомленні. Якщо в матеріалах кримінального провадження є дані про те, що кримінальне правопорушення вчинене декількома особами, то повідомлення про підозру має вручатися кожній з них окремо [5].

Проте, в практичній діяльності зустрічаються випадки, коли письмове повідомлення про підозру підписується прокурором, а вручається слідчим, або підписується одним прокурором (слідчим), а вручається іншим прокурором (слідчим).

Однак, розглядувана практика не відповідає вимогам КПК та передбачає процесуальні наслідки за недотримання

вказаних вимог. Передоручення таких повноважень КПК не передбачає і норма процесуального права, яка регулює дане питання та є імперативною.

З наведеного можна зробити висновок, що у випадку підписання повідомлення про підозру одним суб'єктом, а здійснення такого повідомлення іншим суб'єктом, наприклад, підписання письмового повідомлення про підозру Генеральним прокурором, а вручення такого повідомлення слідчим або іншим прокурором (який не є Генеральним прокурором, його заступником), як і підписання повідомлення про підозру Генеральним прокурором, а вручення такого повідомлення його заступником, є незаконним, тобто таким, що не відповідає п. 1, 8 ч. 1 ст. 277 КПК, тому особа не може вважатись такою, що повідомлена про підозру, тобто не є підозрюваною [6].

Отже, підводячи підсумки, зазначимо, що письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення прокурором або слідчим, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, тобто шляхом виклику або приводу.

Відтак, особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, виклику по телефону або телеграмою.

З метою забезпечення дотримання та захисту прав людини нагальною є потреба подальшого аналізу, вдосконалення, а також деталізованого роз'яснення поняття «належного вручення» та «отримання» повідомлення про підозру на законодавчому рівні.

Тому, пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 278 КПК, а саме викласти в такій редакції: «Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб виклику або приводу, передбачений цим Кодексом».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Особливості прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Національна академія прокуратури України. Кафедра нагляду за додержанням законів органами, які проводять досудове розслідування. URL: http://napu.com.ua/wp-content/uploads/pdf/navchalna_literatura/0111.pdf
2. Татаров О. Ю., Мірковець Д. М. Повідомлення про підозру: проблеми кримінальної процесуальної регламентації. Митна справа. 2015. С. 265–271.
3. Стаття 278. Вручення письмового повідомлення про підозру. Юридична бібліотека № 1. URL: <http://meگو.info>.
4. Фараон О. В. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2016. 20 с.
5. Науково-практичний коментар. Право. 2012. URL: <https://zakon.osmark.com.ua>.
6. Понамаренко Д. Деякі питання повідомлення про підозру. ЛІГА.Блоги. 2017. URL: <http://blog.liga.net/user/ponomarenko/article/28193.aspx>.

Shkelebei V. Ways and order of service of a notice of suspicion

This article tells about procedural meaning of service of notices of suspicion. So, a notice of suspicion is one of the most important procedural documents at the stage of pre-hearing investigation, and, process of providing in criminal proceedings is held with the help of procedural means to confirm or disprove rebut a person's prosecution in committing a criminal offense. The document also provides person's bringing to justice.

In the article the ways of service of a notice of suspicion to a person are explored. If it is impossible to serve a notice of suspicion by a prosecutor or an inspector, such document is served according to the way provided for calling and taking a person to court (p 11 articles 135, 136 Criminal Legal Code of Ukraine (CLC)). It can be sent by mail, e-mail or fax, telegram or phoning (p. 1 article 135 CLC), when serving the document must be signed by an adult in the family or a person who lives with him/her, serving to a housing maintenance organization according to a place of residence or administration of working place. (p. 2 article 135 CLC).

It is found out that service of a notice of suspicion must be provided by a prosecutor, an inspector or an attorney personally as the legal norm provides serving not handing over.

To ensure providing keeping and protection of human rights ways of improving the institute of service of a notice of suspicion are offered in terms of legislation.

Keywords: *a notice of suspicion, an alleged criminal, serving, a prosecutor, an inspector, means of postal communication.*

Стаття надійшла до редакції журналу 12.12.2017 р.